

สหัชญาณ

ความหมาย

สหัชญาณ (Intuition) ความรู้ที่เกิดขึ้นเอง โดยทันทีทันใด เป็นความรู้ที่เกิดจากภายในทำให้เข้าใจเรื่องที่ต้องการได้แจ่มแจ้งชัดเจน เป็นการหยั่งรู้โดยไม่ต้องอาศัยเหตุผลและการทดสอบเป็นญาณที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวหรือเฉพาะบุคคลที่บำเพ็ญเพียรทางจิตเท่านั้น

ความเป็นมา

ปัญหาเรื่องความรู้ โดยเฉพาะปัญหาที่ว่ามนุษย์รู้ได้อย่างไรหรือมีวิธีการได้ความรู้มาอย่างไร เป็นปัญหาที่นักปรัชญาให้ความสนใจมาตั้งแต่สมัยโบราณ นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ถ้าหากจะจำแนกแนวความคิดของนักปรัชญาลัทธิต่างๆ ก็อาจสรุปได้ว่าความรู้ที่ได้มานั้นแบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่ได้มาจากพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (revelation) เป็นความรู้ที่บันทึกไว้ในพระคัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์อัลกุรอาน และคัมภีร์พระเวท เป็นต้น เป็นความรู้ที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นจริงมีลักษณะเหนือธรรมชาติ ตั้งอยู่บนความศรัทธา (faith) ไม่สามารถให้ข้อเท็จจริงพิสูจน์ได้ขณะเดียวกันก็ไม่ยอมให้มีการตั้งข้อสงสัย

2. ความรู้ที่ได้มาจากผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น (authority) เช่น จากผู้ที่สำเร็จในวิชาการหรือวิชาชีพ นั้นๆ โดยตรง ความรู้ในสารานุกรมและจากครูอาจารย์ เป็นต้น

3. ความรู้ที่ได้มาจากการใช้เหตุผล (rational) โดยใช้ความคิดไตร่ตรองพิจารณาข้อมูลแต่ละอย่างเพื่อนำไปสู่ความรู้ที่ถูกต้อง เหตุผลคือ แหล่งความรู้ซึ่งถ้าใช้ได้ถูกต้องจะช่วยให้ได้ความรู้ใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แนวคิดนี้เป็นของพวกยึดถือลัทธิเหตุผลนิยม (rationalism)

4. ความรู้ที่ได้จากผัสสะหรือประสบการณ์ (empirical knowledge) หมายถึง ความรู้ที่ได้โดย

ผ่านประสาทสัมผัส โดยมีความเห็นว่าเรารู้จักโลกรอบตัวเราได้ด้วยการ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้รส และด้วยการสัมผัสเป็นทักษะของผู้ยึดถือลัทธิประจักษ์นิยม (empiricism) ซึ่งรวมถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วย

5. ความรู้ที่ได้จากการรู้แจ้งในทันทีทันใด (intuition) ความรู้ประเภทนี้เรียกว่า “สหัชญาณ” เป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่ามนุษย์ มีความสามารถตามธรรมชาติที่จะได้ความรู้มา ถ้าหากรู้จักใช้ความสามารถนั้นได้อย่างเหมาะสม เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองโดยที่ไม่สามารถอธิบายได้

ผู้ที่นำความรู้ประเภทที่ 5 หรือสหัชญาณเข้ามาสู่วงการปรัชญาคือ อองรี แบร์กซอน (Henri Bergson : 1859-1941) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส แบร์กซอนมีความเห็นว่าความรู้ที่ได้มาตามวิธีต่างๆ 4 ประเภทนั้นไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง การให้ความเชื่อในพระเจ้าก็ดี หรือจากผู้เชี่ยวชาญก็ดี เป็นความรู้ที่เราได้มาจากการรับฟังหรือการสังเกตพิจารณาเหตุผลจากข้อมูลที่ได้รับมา เป็นการพิจารณาองค์ประกอบภายนอกของสิ่งที่ต้องการหาความรู้ ไม่ได้เข้าไปถึงแก่นแท้ภายในของสิ่งนั้น ดังนั้นจึงไม่ได้ความรู้ที่แท้จริง นอกจากนั้นในบางกรณีความรู้ที่ได้มาจะเป็นความรู้เชิงสัมพัทธ์ (relative) อีกด้วย ตัวอย่างเช่น เวลาที่เราดูวัตถุเคลื่อนที่เรอบอกได้ว่ามีการเคลื่อนที่เพราะในเวลาหนึ่งมันอยู่ที่จุดหนึ่งและในอีกเวลาหนึ่งมันอยู่ที่อีกจุดหนึ่ง มโนทัศน์ของเราเกี่ยวกับวัตถุนั้นจะเป็นมโนทัศน์ในขณะที่วัตถุนั้นหยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่เวลาที่มันเคลื่อนที่เราไม่สามารถบอกได้ว่ามันเป็นอย่างไร ดังนั้นความรู้ที่เราได้มาเวลาที่วัตถุเคลื่อนที่จึงเป็นความรู้ในลักษณะสัมพัทธ์กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์แบบธรรมดาทั่วไปที่ใช้กับวัตถุที่หยุดนิ่งนั้นไม่สามารถนำไปอธิบายสิ่งที่เป็นพลวัตได้ เพราะในขณะที่วัตถุเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ในขณะที่เคลื่อนที่นั้นเราไม่อาจเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ตามไปได้

แบร์กซอง กล่าวว่า การวิเคราะห์สิ่งต่างๆ จากการสังเกตภายนอกจะสามารถทำได้เพียงบางส่วนของวัตถุ ความรู้ที่ได้มาเกี่ยวกับวัตถุนั้นจึงไม่สมบูรณ์ แต่สำหรับความรู้จากสหัชญาณนั้นเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ เป็นการหยั่งรู้ทุกสิ่งทุกอย่างของวัตถุตามที่มันเป็น ไม่ใช่ตามที่มันมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น อย่างไรก็ตาม เมื่อถามว่าสหัชญาณเกิดขึ้นได้อย่างไร แบร์กซอง กล่าวว่าสหัชญาณเกิดจากการใช้ความสามารถทางจิตอย่างหนึ่งทำให้เกิดความกระจ่างขึ้นมาในทันทีทันใด เป็นเรื่องที่ไม่สามารถอธิบายให้บุคคลอื่นเข้าใจได้ เหมือนเวลาที่เรารู้ว่าปวดฟัน เรารู้ได้ว่าปวดฟัน แต่ไม่สามารถอธิบายได้ว่าปวดอย่างไร เพราะเป็นความรู้สึกของแต่ละบุคคล

ประเภทของสหัชญาณ

สหัชญาณหรือการหยั่งรู้แบ่งออกได้เป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. สหัชญาณโดยผัสสะ (sensible intuition) ได้แก่ การที่เราสามารถรู้ใน รูป รส กลิ่น เสียง และ สัมผัส ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร

2. สหัชญาณทางจิตวิทยา (psychological intuition) เป็นความรู้ว่าขณะนี้จิตของเรามีอารมณ์เป็นอย่างไร เช่น กำลังมีทุกข์ หรือมีความสุข มีความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ชื่นชมหรือเบื่อหน่าย เป็นต้น

3. สหัชญาณที่เกิดจากสัญชาตญาณ (instinctive intuition) การที่เราวิ่งหนีในเวลาที่เราตกกลัวก็ดี กะพริบตาเวลาที่มีบางสิ่งวิ่งเข้าสู่ตา หรือมีอาการเกรงเวลาที่เกิดความไม่พอใจ เหล่านี้จัดว่าเป็นสหัชญาณประเภทหนึ่ง

4. สหัชญาณแบบรู้อล่วงหน้า (divinatory intuition) เช่นทราบว่าจะเกิดภัยพิบัติจากภัยพิบัติได้ดี เช่นการมีสหัชญาณเรื่องทฤษฎีแรงดึงดูดของนิวตัน หรือสหัชญาณเรื่องทฤษฎีสัมพัทธ์ของไอน์สไตน์ เป็นต้น หรืออาจเป็นการหยั่งรู้ว่าในกรณีเฉพาะหน้า ควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะประสบผลสำเร็จ เช่นการตัดสินใจบุกยุโรปของประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์เพื่อยุติสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้น

5. สหัชญาณที่เกิดจากการวิเคราะห์ (analytical intuition) เป็นการหยั่งรู้ว่าในแต่ละเรื่องใดนั้นน่าจะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง เช่นสามารถวิเคราะห์ว่าในกรมนั้นควรประกอบด้วยกองกึ่งกองกองอะไรบ้าง และในแต่ละกองควรมีกี่แผนกและควรเป็นแผนกอะไรบ้าง หรืออย่างที่เม็นเดเลเยฟ (Dmitri Iranorich Mendelejev) นักเคมีชาวรัสเซีย ที่หยั่งรู้ว่าตารางจำแนกธาตุควรมีธาตุอยู่จำนวนเท่าใด

6. สหัชญาณที่เกิดจากการสังเคราะห์ (synthetical intuition) เป็นการหยั่งรู้ว่าจะอะไรผสมกับอะไรน่าจะเกิดอะไรขึ้นมาใหม่ เช่นผู้อำนวยการภาพยนตร์หยั่งรู้ว่า ถ้าได้ดาราคณนั้นคนนั้นมาแสดงในเรื่องนี้และในฉากนี้ก็ น่าจะได้ภาพยนตร์ที่ดีเยี่ยม หรือนักประพันธ์หยั่งรู้ว่าถ้าวางแนวเรื่องอย่างใดก็จะได้บทประพันธ์ที่สนุกสนาน เป็นต้น

7. สหัชญาณที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ (relational intuition) เป็นการหยั่งรู้ว่าข้อมูลที่จะนำมาใช้นั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เช่น เหมือนกัน ต่างกัน สอดคล้องกัน หรือขัดแย้งกัน เป็นต้น

8. สหัชญาณที่เกิดจากอูตรญาณ (transcendental intuition) การหยั่งรู้ขั้นนี้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่ได้ฝึกจิตจนได้ญาณวิเศษหรืออูตรญาณ เป็นความรู้ที่ลึกซึ้ง ที่บุคคลทั่วไปไม่อาจรู้ได้ เช่นการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

สหัชญาณกับวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์

หน้าที่ของวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ (empirical science) คือการวิเคราะห์ ดังนั้นจึงมีลักษณะไม่แตกต่างอะไรกับการแสวงหาความรู้ด้วยการสังเกตและพิจารณาจากภายนอกในการอธิบายก็ต้องอาศัยภาษา หรือสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือ ในทัศนะของแบร์กซอง ความรู้ที่ได้จากวิทยาศาสตร์จึงไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง เพราะจะต้องแปลความหมายออกมาอีกขั้นหนึ่ง ไม่ใช่แก่นแท้ของความรู้ อย่างไรก็ตามเราพบว่าในบางกรณีความรู้ทางวิทยาศาสตร์อาจเกิดขึ้นโดยสหัชญาณก็ได้ ตัวอย่างเช่นการสร้างทฤษฎีแรงดึงดูด (theory of gravitation) ของเซอร์ไอแซค นิวตัน (Isac Newton) ซึ่งเกิดจากความหยั่งรู้หรือสหัชญาณเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นจึงได้อาศัยความรู้และ

ประสบการณ์เกิดช่วยสานต่อให้เป็นทฤษฎีขึ้นมา ข้อแตกต่างระหว่างสหัชญาณตามแนวคิดของแบร์กของและตามวิธีการวิทยาศาสตร์ก็คือ ความรู้ที่เกิดจากสหัชญาณตามแนวคิดของแบร์กของเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ในทันทีที่ได้มา แต่ตามแนวทางวิทยาศาสตร์นั้นยังไม่สมบูรณ์ ยังจะต้องมีการทดลองทดสอบต่อไปได้อีก

สหัชญาณกับศิลปะ

สหัชญาณกับศิลปะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่าลักษณะของงานศิลปะที่ได้มานั้นเกิดจากสหัชญาณ โดยที่ศิลปินจะเกิดการหยั่งรู้ในสิ่งที่เป็นงานศิลปะที่เขากำลังทำอยู่ ดังนั้นไม่ว่าบทประพันธ์ดนตรี รูปปั้น ภาพวาด งานสถาปัตยกรรมหรือศิลปะอื่นใดจึงเป็นผลของการรับรู้ทางสหัชญาณในขั้นสุดท้าย

ข้อแตกต่างระหว่างศิลปะกับวิทยาศาสตร์ ก็คือศิลปะนั้นสื่อแต่สิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นไม่มีข้อเท็จจริงผลงานไม่ได้แสดงว่าจริงหรือไม่จริง สิ่ง สื่อให้ทราบคือบางส่วนของประสบการณ์ของศิลปิน เป็นการสื่อที่ไม่จำเป็นต้องจงใจกระทำ แต่เป็นเรื่องของผู้ที่ดูศิลปะ

จะสังเกตว่าเป็นอะไรข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งระหว่างวิทยาศาสตร์และศิลปะก็คือ วิทยาศาสตร์มุ่งที่จะเสนอคำตอบที่เหมือนกันแก่ทุกฝ่าย แต่ศิลปะนั้นคำตอบที่เป็นเอกฉันท์ไม่ใช่เรื่องสำคัญ

สหัชญาณกับความลึกกลับ

ความลึกกลับนับได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของสหัชญาณ เป็นทักษะที่เชื่อว่ามีความจริงแท้ที่ซ่อนเร้นอยู่ต่างหากจากช่องทางของความรู้แบบธรรมดาและจะปรากฏแจ้งแก่จิตมนุษย์ในช่วงเวลาของการหยั่งรู้โดยเฉพาะเท่านั้น ประสบการณ์จากความลึกกลับไม่อาจอธิบายได้โดยวิธีการแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าความลึกกลับต่างกับสหัชญาณในทักษะของแบร์กของอย่างน้อย 2 ประการคือ

1. สหัชญาณเกิดขึ้นได้ในประสบการณ์ธรรมดาและอาศัยช่วงเวลาหนึ่ง แต่ความลึกกลับเป็นเรื่องเหนือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเวลาที่ไม่รู้จบและมักกล่าวอ้างกันว่าเป็นช่องทางที่จะเข้าไปถึงแก่นแท้ของพระผู้เป็นเจ้า
2. ประสบการณ์ของความลึกกลับไม่ต้องอาศัยสติปัญญา แต่สหัชญาณเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยสติปัญญาที่แก่กล้า

ธำรง บัวศรี

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. วิชาการศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการสมบูรณ์. (เล่มต้น-มนุษย์รู้อย่างไร). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. ญาณวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522. อัดสำเนา.
- บุญมี แทนแก้ว ; และสถาพร มาลีเวชรพงศ์. ปรัชญาเบื้องต้นทั่วไป. กรุงเทพฯ : ดี ดี. บุคส์โตร์, 2530.
- Ackermann, R. Z. *Theories of Knowledge*. New York : Mc Graw Hill, 1965.
- Bahm, A.J. *Philosophy : An Introduction*. New York : John Wiley & Sons, 1953.
- Randall, J.H. : and Bucher, J. *Philosophy : An Introduction*. New York : Barnes & Noble, 1942.
- Stroll, A. ; and Pepkin, R.H. *Introduction to Philosophy*. New York : Hott, Rine Hart and Winston, 1961.